

Tezaurusy

z dziedziny bezpieczeństwa

pracy

Tezaurusy stanowią ważne narzędzie wspomagające proces wyszukiwania informacji. Tezaurus „Bezpieczeństwo pracy i ergonomia”, utrzymywany przez Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, jest spójny z Tezaurusem CIS/ILO. W ostatnich latach utworzony został Tezaurus Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy, w wersjach językowych krajów członkowskich UE. W artykule omówiono te tezaurusy oraz przedstawiono kierunki prac związanych z aktualizacją tezaurya CIOP-PIB, prowadzące do poprawy efektywności wyszukiwania w zasobach informacyjnych Instytutu.

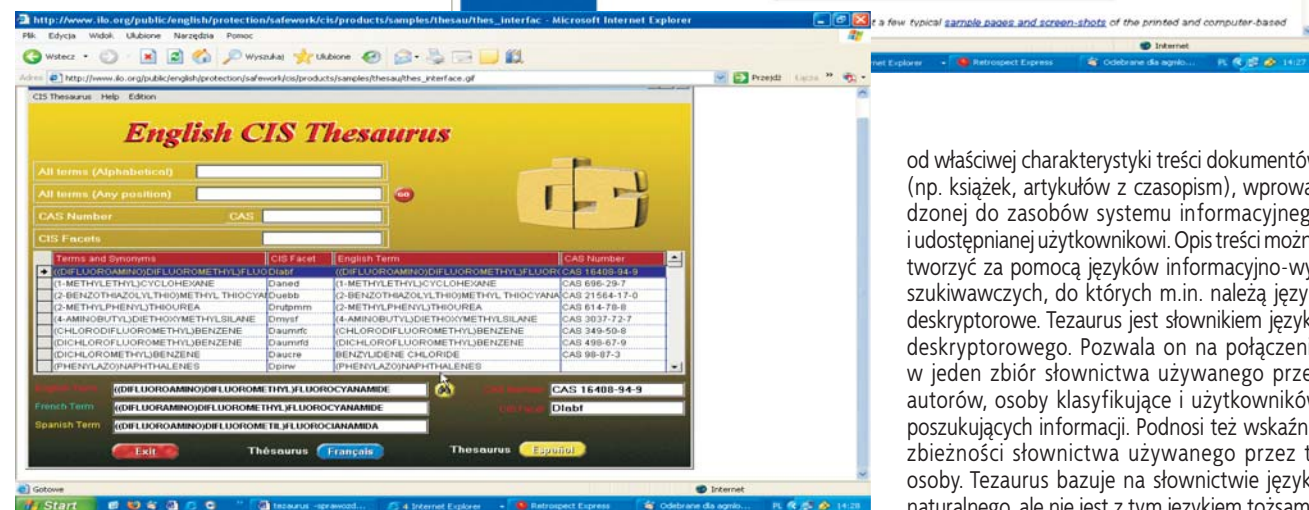
Occupational Safety and Health Thesauri

Thesauri are important tools that improve the information search process. The “Occupational Safety and Ergonomics” thesaurus, maintained by the Central Institute for Labour Protection – National Research Institute (CIOP-PIB), is compatible with the CIS/ILO Thesaurus. Recently the European Agency for Safety and Health at Work created a thesaurus. The article describes those thesauri. Directions of work on updating the CIOP-PIB thesaurus — to help improve the search efficiency in the Institute’s informational resources — are discussed.

mgr AGNIESZKA MŁODZKA-STYBEL
Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

Tezaurus jako element systemu informacji

Szybki przyrost zasobów informacyjnych i ich udostępnianie w postaci coraz obszerniejszych baz danych stwarza konieczność doskonalenia procesów opracowywania i wyszukiwania informacji, w tym m.in. prowadzenia prac nad narzędziami ułatwiającymi skuteczne dotarcie do szukanych informacji. Poprawność i szybkość wyszukiwania informacji zależy w dużej mierze

Rys. 1. Prezentacja publikacji Tezaurus CIS w wersji drukowanej (1999 r.) oraz elektronicznej na płycie CD (2001 r.)

Fig. 1. The printed version (1999) and the electronic version (2001) of the CIS Thesaurus

od właściwej charakterystyki treści dokumentów (np. książek, artykułów z czasopism), wprowadzonej do zasobów systemu informacyjnego i udostępnianej użytkownikowi. Opis treści można stworzyć za pomocą języków informacyjno-wyszukiwawczych, do których m.in. należą języki deskryptorowe. Tezaurus jest słownikiem języka deskryptorowego. Pozwala on na połączenie w jeden zbiór słownictwa używanego przez autorów, osoby klasyfikujące i użytkowników poszukujących informacji. Podnosi też wskaźnik zbieżności słownictwa używanego przez te osoby. Tezaurus bazuje na słownictwie języka naturalnego, ale nie jest z tym językiem tożsamy.

Według Słownika terminologicznego informacji naukowej

TEZAUZUS to zbiór semantycznie i hierarchicznie powiązanych terminów (deskryptorów i askryptorów) z określonej dziedziny wiedzy, stosowany do przekładu języka naturalnego na terminy sformalizowanego języka informacyjnego [1].

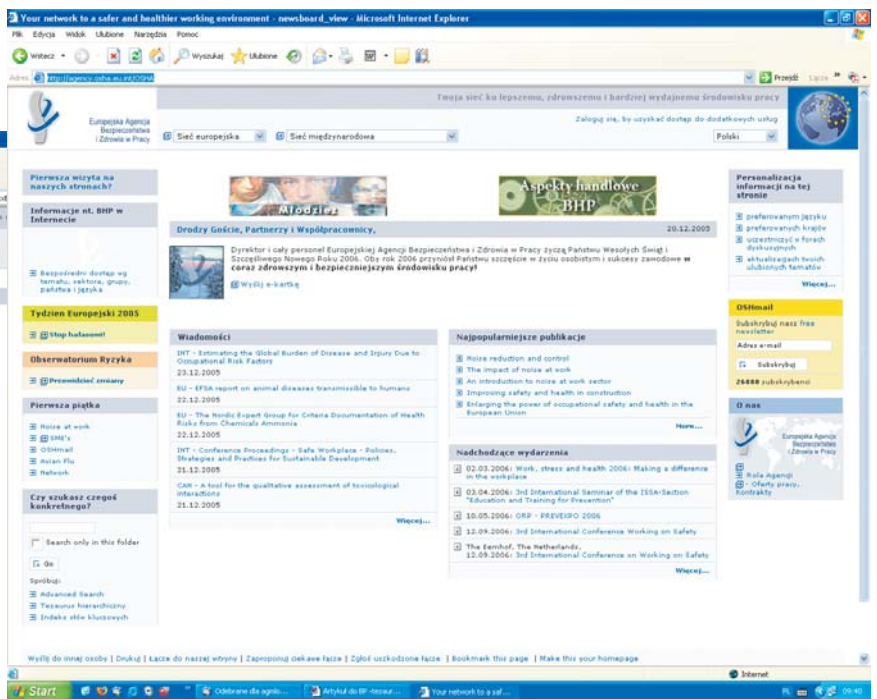
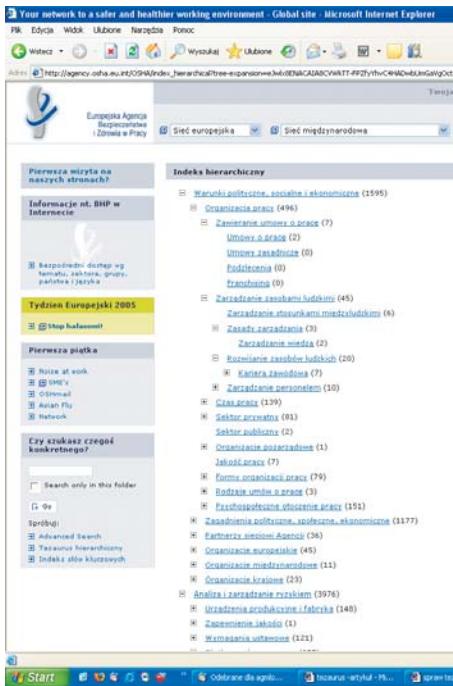
Tezaurusy dziedzinowe, do których należą tezaurusy z dziedziny bezpieczeństwa pracy, to tezaurusy specjalistyczne, których pole semantyczne ma zakres tematyczny ograniczony do określonej dziedziny wiedzy, w tym przypadku – szeroko rozumianego bezpieczeństwa pracy. Tezaurus wspomaga użytkownika przy wyszu-

wanego braku satysfakcji z wyników wyszukiwania tekstowego. Tezaurus „spina” procedury opisu dokumentacyjnego oraz wyszukiwania. Jego rola jest szczególnie istotna w przypadku potrzeby znacznej precyzji wyszukiwania. Prace nad tezaurusami prowadzi wiele instytucji w kraju i na świecie. Współpraca międzynarodowa stymuluje rozwój tezaurusów wielojęzycznych, stanowiących istotny element europejskich i globalnych systemów informacyjnych.

Zastosowania tezaurusów w systemach informacyjnych z dziedziny bezpieczeństwa pracy ułatwia procedury opisu i wyszukiwania dokumentów. Tezaurusy tworzone są przez instytucje związane z zarządzaniem informacją z dziedziny bezpieczeństwa pracy, m.in. przez Międzynarodowe Centrum Informacji o Bezpieczeństwie i Higienie

Tezaurus CIS

Tezaurus CIS (*CIS Occupational Safety and Health Thesaurus*) został utworzony w latach 70. ubiegłego wieku przez Międzynarodową Organizację Pracy (*International Labour Organization, ILO*). Jest wykorzystywany do indeksowania bazy bibliograficznej CISDOC (oraz *Biuletynu CIS*), a także dostarcza „metatagów” do indeksowania stron internetowych. Fasety Tezaurus CIS mogą być podstawą do kategoryzacji i organizacji zasobów bibliotek. Tezaurus ten ma strukturę hierarchiczną, jest prezentowany w trzech wersjach językowych: angielskiej, francuskiej i hiszpańskiej. Obecnie zawiera ponad 14 tys. deskryptorów. Cechą charakterystyczną Tezaurus CIS jest to, że deskryptory dodawane są tylko w przypadku ich zastosowania

Rys. 2. Widok strony internetowej Europejskiej Agencji – Tezaurus w wersji hierarchicznej
Fig. 2. The website of the European Agency for Safety and Health at Work with their thesaurus in a hierarchical version

kiwaniu dokumentów, wskazuje, jakie terminy wyszukiwawcze może wykorzystać dodatkowo (oprócz lub zamiast terminu już znalezione) do poszerzenia lub zawężenia pytania. Tezaurus pełni także rolę słownika pojęciowego, który pomaga zidentyfikować terminy reprezentujące dany temat.

Znaczne możliwości technologiczne, związane z oprogramowaniem stwarzają dogodne warunki do rozbudowy i wykorzystywania tezaurusów [2]. Obserwowany w ostatnich latach wzrost zainteresowania tezaurusami wynika m.in. z intensywnego rozwoju zasobów informacyjnych oraz związanego z tym, coraz częściej obserwo-

Pracy CIS/ILO, Europejską Agencję Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy, a także inne, na przykład australijską instytucję ds. zdrowia i bezpieczeństwa (*Australian National Occupational Health and Safety Thesaurus Guidelines*). Zbiór metadanych przeznaczony dla organizacji i instytucji z dziedziny bezpieczeństwa pracy (*The NOHSC Metadata guide*) oraz tezaurus z zakresu ochrony środowiska, bezpieczeństwa i zdrowia (*Environment, Safety and Health Thesaurus/Dictionary*) utworzony został w Stanach Zjednoczonych. W Polsce, tezaurus z dziedziny bezpieczeństwa pracy, opracowany na podstawie Tezaurus CIS, jest utrzymywany i rozwijany przez CIOP-PIB.

do indeksowania dokumentu w bazie CISDOC, tak więc może wystąpić brak odpowiedniego deskryptora w sytuacji, gdy dokument jemu odpowiadający nie występuje w bazie. Aktualizowany systematycznie Tezaurus CIS jest udostępniany, jako jeden z produktów, na stronie internetowej CIS w witrynie Międzynarodowej Organizacji Pracy [3]. Międzynarodowe Centrum Informacji przygotowuje także wersję drukowaną oraz na płycie CD. Ostatnio wydaną wersją drukowaną jest publikacja z 1999 r., natomiast płyta CD ukazała się w roku 2001. Widok stron tytułowych wraz z krótkim opisem prezentowany jest na stronach internetowych CIS (rys. 1 – str. 11).

Tezaurus Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy

W 2004 r. utworzony został Tezaurus Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy (*Thesaurus of the European Agency of Safety*

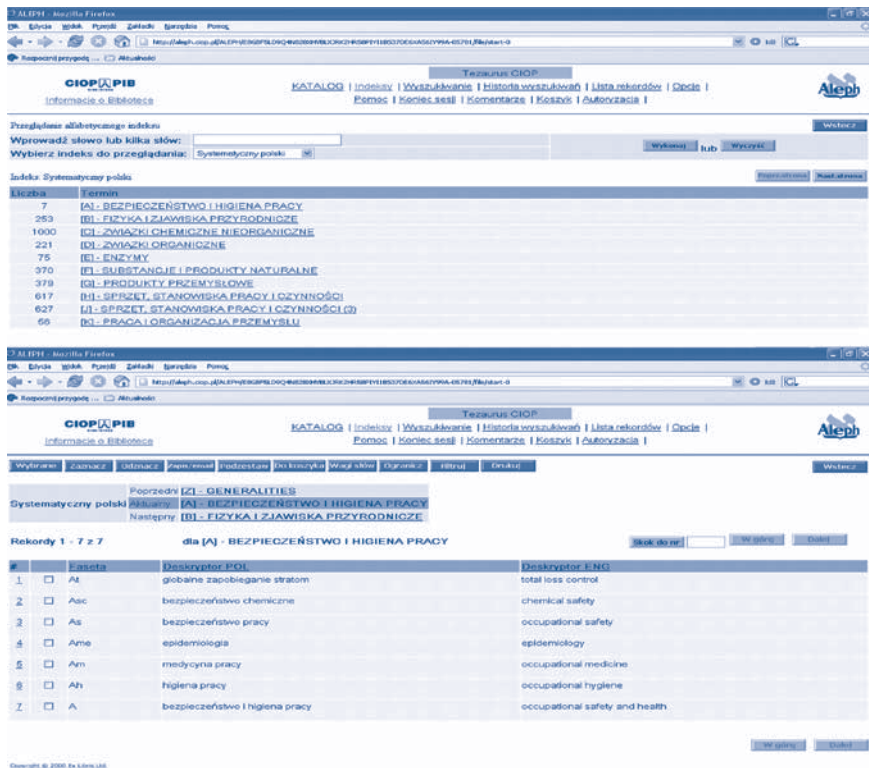
and Health at Work), przeznaczony przede wszystkim do indeksowania stron internetowych w witrynie Agencji [4]. Tezaurus ten w wersji hierarchicznej udostępniony jest w nowej witrynie Agencji (rys. 2.). Użytkownicy mogą korzystać z wersji językowych krajów członkowskich UE. W pracach związanych z tezaurem Agencji, w szczególności przy tworzeniu wersji językowych krajów członkowskich UE, uczestniczyła także Polska. Prace nad indeksowaniem stron internetowych krajowych punktów centralnych deskryptorami z Tezaurusu Agencji są obecnie prowadzone w państwach członkowskich UE.

Bezpieczeństwo pracy i ergonomia jest tezaurem dziedzinowym. Przyjęto założenie spójności z tezaurem opracowywanym przez Międzynarodowe Centrum CIS, bowiem Instytut pełni rolę Krajowego Centrum CIS (*International Occupational Safety and Health Information Centre*). Tezaurus CIOP powstał jako tłumaczenie i adaptacja wybranych wyrazów Tezaurusu CIS z roku 1976. Zachowano zasadę struktury hierarchicznej. Ostatnia aktualizacja miała miejsce w roku 1999. Tezaurus *Bezpieczeństwo pracy i ergonomia* liczy obecnie 7549 wyrazów (deskryptorów i askryptorów) i jest podzielony na 21 działów:

- Fizjologia, anatomia, psychologia
- Pomiar i badania
- Profilaktyka medyczna i leczenie
- Technika bezpieczeństwa i higieny pracy
- Środki ochrony indywidualnej
- Organizacja ochrony pracy
- Kategorie pracowników. Zawody
- Dziedziny gospodarki
- Zagadnienia ogólne
- Quasi-deskryptory.

Do utrzymania, aktualizacji i prezentacji tego Tezaurusu wykorzystywana jest struktura bazy wzorcowej komputerowego systemu bibliotecznego ALEPH, o cechach funkcjonalnych umożliwiających tworzenie powiązań Tezaurusu z bazami bibliograficznymi systemu. Tezaurus jest dostępny w sieci Internet na stronie internetowej biblioteki Instytutu, jako baza wzorcową w komputerowym systemie bibliotecznym (rys. 3.). Jest on wykorzystywany do opracowywania rzeczowego dokumentów oraz ich wyszukiwania w bazach zautomatyzowanego katalogu biblioteki Instytutu. Poszczególne deskryptory mają odpowiedniki w języku angielskim, z wyjątkiem tych, które dotyczą specyfiki polskiej. Baza zawiera wszystkie deskryptory Tezaurusu CIS (w języku angielskim), także te, dla których nie ma odpowiednika polskiego.

W 2005 r. rozpoczęto prace nad kolejną aktualizacją Tezaurusu CIOP-PIB, które dotyczą zarówno aktualizacji słownictwa jak i rozbudowy oprogramowania, a także zastosowania Tezaurusu do indeksowania stron internetowych oraz innych zasobów informacyjnych. Wynikiem tych prac powinna być poprawa efektywności opracowywania dokumentów i wyszukiwania w zasobach informacyjnych Instytutu [5].

Rys. 3. Tezaurus „Bezpieczeństwo pracy i ergonomia” CIOP-PIB jako baza wzorcową w systemie ALEPH

Fig. 3. The “Occupational Safety and Ergonomics” thesaurus (CIOP-PIB) as the authoritative database in the ALEPH system

Tezaurus zawiera obecnie ponad 1500 deskryptorów i wykorzystuje 4 poziomy hierarchii, oznaczone dużymi literami alfabetu. Każdy deskryptor ma przyporządkowany mu kod cyfrowo-literowy, taki sam w różnych językach krajów UE. Niektórym deskryptorom przypisano także synonimy (askryptory), jest ich łącznie ponad 300. Aktualną wersję Tezaurusu Agencji można uznać za pilotażową w stosunku do potrzeb w zakresie słownictwa. Ważnym osiągnięciem jest niewątpliwie mnogość wersji językowych, tak przydatna we współpracy międzynarodowej.

- Bezpieczeństwo i higiena pracy
- Fizyka i zjawiska przyrody
- Chemia – związki nieorganiczne
- Chemia – związki organiczne
- Enzymy
- Substancje i produkty naturalne
- Produkty przemysłowe
- Sprzęt, stanowiska pracy i czynności
- Praca i organizacja przemysłu
- Pożary, wybuchy
- Patologia zawodowa

Tezaurus „Bezpieczeństwo pracy i ergonomia” CIOP-PIB

Opracowany w 1991 roku w CIOP polski tezaurus z dziedziny bezpieczeństwa pracy pn.

Publikacja opracowana na podstawie wyników uzyskanych w ramach II etapu programu wieloletniego pn. „Dostosowywanie warunków pracy w Polsce do standardów Unii Europejskiej”, dofinansowywanego w latach 2005-2007 w zakresie badań naukowych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki, w zakresie zadań służb państwowych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Główny koordynator: Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy

PIŚMIENNICTWO

- [1] *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. M. Dembowska red. PAN, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1979
- [2] *Software for building and editing thesauri*. Willpower Information. Information Management Consultants. [Dokument elektroniczny <http://www.willpower.demon.co.uk/thessoft.htm> dostęp 30.09.05]
- [3] CIS Worldwide Networking, International Occupational Safety and Health Information Centre, Geneva, 2005, <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/intro/> [dokument elektroniczny, dostęp 30.09.05]
- [4] *Indeks hierarchiczny*, Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy, Bilbao, 2005, http://agency.osha.eu.int/index_hierarchical [dokument elektroniczny, dostęp 30.09.05]
- [5] VIII Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej, Sesja Naukowa poświęcona pamięci Profesora Eugeniusza Ścibora, Zakopane 2005, <http://www.ptin.org.pl/konferencje/8forum/abstrakty.html> [dokument elektroniczny, dostęp 25.10.05]